

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Милена Шушулова-Павлова, Нов български университет,
за *дисертационния труд* на **Елвира Годорова Матева**
докторант във Факултет „Музикална педагогика“, Катедра „Класическо и поп и джаз изпълнителско изкуство“ на Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство „Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив, с научен ръководител: проф. д-р Тони Шекерджиева-Нова
на тема:

КАМЕРНО-ВОКАЛЕН ЦИКЪЛ „ПЕСНИ И ТАНЦИ НА СМЪРТТА” ОТ МОДЕСТ МУСОРГСКИ – ГЕНЕЗИС И РАЗВИТИЕ НА СРЕДНОВЕКОВНИТЕ МАКАБРЕНИ СЮЖЕТИ В КОНТЕКСТА НА СОНОРНО-ИНТОНАЦИОННАТА РЕЛАЦИЯ

за присъждане на образователната и научна степен „доктор”
в професионално направление 8.3 Музикално и танцово изкуство

Биографични данни

Елвира Матева е преподавател по камерна музика и интерпретация, както и корепетитор на вокалните класове в АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев” – Пловдив (1994-2024). Завършва НУМТИ „Добрин Петков” (1987) и АМТИИ (1993) специалностите *музикална педагогика* и *инструментално изкуство – пиано* при проф. Роксана Богданова. По-важни творчески изяви в последните години на Матева са: участие в 56-ти Международен фестивал на КАМЕРНАТА МУЗИКА – Академия Музика Пловдив (2021); премиерно изпълнение за България цикъла „Първи песни” оп.5/оп.47 от Фазъл Сай в Културен център на Радио Пловдив с баритона Алпер Юнлютюрк (2020); концерт с Ирини-Зои Христодулу и Христина Румельоти в гр. Ксанти, Гърция (2019); концерт с вокално дуо Лиляна Гурска и Анна-Мария Фабрело (Полша) в залата на АМТИИ Пловдив (2018); благотворителен концерт със Стефан Митревски в гр. Скопие, Северна Македония (2016); концерт на преподаватели и студенти от АМТИИ в Одрин, Турция (2014); първо изпълнение в Пловдив на монооперата „Човешкият глас” от Франсис Пуленк с Ралица Горанова (сопран) в залата на АМТИИ (2005); и др. В периода 1993 – 2024 – Елвира участва в концертни и конкурсни прояви на студенти от класовете, в които акомпанира, а в периода 2016 – 2024 има изяви с възпитаници на *Къща за музикални вълшебства „Дивизи”* в Пловдив. Като преподавател и акомпаниятор Елвира Матева получава редица награди: Диплом за високи педагогически постижения и високо-художествен акомпанимент от „Осми национален академичен конкурс Йохан Себастиан Бах и неговото съвремие” в АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев” Пловдив (2021); Грамота за високо художествен акомпанимент – Пети международен конкурс за камерна музика и индивидуални изпълнители „Проф. Асен Диамандиев” – Арт Боровец Фестивал (2021); Грамота за художествен съпровод – Празници на изкуствата „Боровец 2020”; Диплом за най-добро клавирно партньорство от 6-ти Национален Академичен конкурс „Й.С. Бах и неговото съвремие” в АМТИИ (2019); Диплом за принос в откриването и развитието на млади таланти – XIV международен конкурс за млади изпълнители на класически музикални инструменти – Перник (2019); Диплом за високо художествен съпровод в 7-ми международен конкурс „Eugen Cosca” Кишинев, Молдова (2002); Диплом за високо художествен съпровод в 4-ти международен конкурс за млади тромпетисти – Охрид, Северна Македония (1999); Диплом и звание дипломант на 2-ри международен конкурс за изпълнение на медни духови инструменти „Нижний Новгород – Брас” – Нижний Новгород, Русия (1996).

Съдържание на дисертационния труд

Дисертационният труд е обсъден и предложен за публична защита на заседание на Катедра „Класическо и поп и джаз изпълнителско изкуство“ към факултет „Музикална педагогика“ в АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“ на 20.06.2024. Дисертационният труд съдържа общо 196 страници, които включват – увод, три глави¹, заключение, приноси на дисертационния труд,

¹ **Първа глава. Историческо значение на Модест Мусоргски в руската и световна музикална** (1.1. Руската музикална култура началото и средата на XIX век; 1.2. „Могъщата петорка” – творческо семейство. 1.3. Модест Мусоргски: художник-новатор; жизнен и творчески път; особености на творческия стил). **Втора глава. Средновековни макабрени сюжети** (2.1. Културно-историческо изследване на основните средновековни макабрени сюжети: Тримата мъртви и тримата живи; Триумф на смъртта; Танц на смъртта. 2.2. Влияние на макабрени сюжети в световната култура на новото време и съвремие: Макабрена естетика в изобразителното изкуство; Макабрена естетика в литературата; Макабрена естетика в музиката). **Трета глава. Камерно-вокален цикъл „Песни и**

библиография от 85 източника – 61 книги (предимно на български и руски език, само един е на латиница) и 24 електронни (интернет) ресурси, от които 11 са на немски, френски, английски и полски. Научните публикации са две. Дисертацията включва и две приложения: 1). Превод на текстовете на песните от вокален цикъл „Песни и танци на смъртта” и отбелязване на редакторската промяна, осъществена от композитора Модест Мусоргски. 2). Превод на стихотворението, посветено на Модест Мусоргски – „М. П. Мусоргскому” от Аресний Голенищчев-Кутузов.

Точно формулирани цели и задачи на дисертацията

Камерно-вокалният цикъл „Песни и танци на смъртта” е определян като една от „перлите” във вокалното творчество на Мусоргски. С високо-художествената си стойност цикълът е ярък израз на световното камерно-вокално наследство и е сред емблематичните творби, чиято идейна основа са средновековните сюжети „Danse macabre” и „Триумф на смъртта”. **Обект** на дисертацията е камерно-вокалният цикъл „Песни и танци на смъртта” от Модест Мусоргски. **Предмет** на труда са специфичните отличителни черти на образно-естетическа картинност и звукоизобразителните компоненти, претворяващи идеята на *макабрена* образност. **Цел** на изследването е анализ на музикално-поетичния и музикално-драматургичен изказ във вокалния цикъл „Песни и танци на смъртта”. Поставени са следните **задачи**: 1). Историческо изследване на *макабрена* средновековна образност – формиране образа на *танцуващата Смърт* в „Danse macabre” и „Триумф на смъртта”; 2). Изследване на влиянието на средновековната алегория в европейската култура – литература, изобразително изкуство и музика; 3). Синтез на историческата информация, свързана със създаването на произведението „Песни и танци на смъртта”; 4). Изследване на идейно-художествения образ на смъртта през призмата на поетичния и музикалния текст; 5). Художествено-структурен и изпълнителски анализ на частите на цикъла във връзка с *макабрена* образност; анализ на композиционните и образно-интонационни особености; 6). Времеви-пространствен пренос на емоционалните и асоциативни афекти при взаимодействието: произведение – интерпретатор – слушател; 7). Превод на текстовете на песните на български език. **Методология** на научното изследване: историко-хронологичен метод; сравнително-аналитичен метод по отношение на средновековните сюжети („Danse macabre” и „Триумф на смъртта”) и композиционно-естетическият подход на Модест Мусоргски; анализ на музикално-техническите и идейно-образни средства във вокалния цикъл „Песни и танци на смъртта” във връзка с осъществяване на творческата композиторска задача.

Значимост на изследвания проблем и актуалност

Вокалният цикъл „Песни и танци на смъртта” е обект на различни проучвания, които се представят в статии или части от сборници и книги с панорамно-обобщаваща или специфично конкретно аналитична информация. Акцент в разработките е аналитико-теоретичната проблематика, предимно свързана със структурната организация и хармоничния език. Важен момент, свързан с литературните източници, е отсъствието на информация по темата на български език. Повечето материали са представени в чуждоезични изследвания, предимно на руски език. Настоящият труд синтезира наличната научно-изследователска информация и задълбочава художествено-семантичния анализ на вокалния цикъл „Песни и танци на смъртта”. **Фокус** в изследването е генезисът и развитието на средновековната първооснова на художествено-идейната сюжетност на цикъла, откриване близостта и съзвучието със западноевропейската образност – „Танц на смъртта” (в частност „Триумф на смъртта”), както и анализ на иновационния подход към *макабрена* алегория в творбата на Мусоргски. Дисертационният труд е **актуален** като допълнение на фактологичен и аналитичен материал в музикознанието. Той носи и практико-познавателни ползи при изграждане на изпълнителска концепция и преодоляване на музикално-драматургични проблеми, съобразени с особеностите на музикално-техническите и формообразуващи изразни средства.

Степен на познание на докторанта

Актуалността и приносите на настоящия труд се разгръщат в научно-теоретичната и интерпретационно-практичната области. Явяващ се първо в българското музикално

танци на смъртта” – Модест Мусоргски (3.1. Камерно-вокален цикъл „Песни и танци на смъртта” – история на създаване: Голенищчев-Кутузов – биографичен ескиз. 3.2. Анализ на песните – музикално-структурен и изпълнителски анализ: Приспивна; Серенада; Трепак; Пълководец. 3.3. Обобщение и изводи).

пространство задълбочено изследване на камерно-вокалния цикъл „Песни и танци на смъртта” от Мусоргски, дисертационният труд въвежда актив, върху който могат да се надгражда изследователския интерес към специфични елементи на композиционна организация и да се допълва, разширява, дори оспорва изпълнителското тълкуване на музикално-семантичен и емоционален контекст. Основните изводи за музикалната реализация на вокален цикъл „Песни и танци на смъртта” на докторантката са:

1. *Изявена жанрова (приспивна песен, серенада, танц, марш) основа за представяне на специфичната сюжетна обстановка и индивидуализирания образ на смъртта. Съдържателната същност на жанра е основа, върху която Мусоргски активира остропротивопоставяне на диаметрално контрастните сили: живот-смърт, достигайки концентриран гротескно-драматичен изказ.*
2. *Максимална изява на музикално-изразните средства (динамика, темпо, хармонични, метроритмични решения, тонална организация) за импулсиране на въздействащи музикално-сценични картини, както във философката опозиция живот-смърт, така и в персонализираното представяне на смъртта с провокиращата абсурдна проява на чисто човешки чувства и емоции.*
3. *Литературната първооснова се явява база за проява на импровизационната мисъл на композитора чрез: взаимодействие между непрекъснато разгръщаща се вокална форма и вариантно-вариационна, рондо и бар форми; релефно изваяни вокални линии, в които речитативното и мелодичното начало са уравновесени; синергичен взаимопроникващ синтез на двата ингредиента на камерно-вокалната музика – глас и пиано.*
4. *Въвеждане на мотиви от религиозни творби, тематично свързани със смъртта – „Dies irae” и „Со свята̀ми упокой”, както и тематичен материал на полската революционна песен „Z дует роґarów”. Звуковата разпознаваемост на тези произведения засилва смисловата емоционална експресия на музикалната макабрена реализация.*
5. *„Театрализация” на песните. Всяка песен се явява миниатюрна музикално-сценична картина, което провокира творческото въображение на изпълнителите и активира интерпретационното ансамблово единомислие и безусловно необходимата партньорска комуникация в изграждане на въздействащата емоционално наситена музикално-поетична образност. (цитати от дисертацията)*

Коректност при цитирането

Елвира Матева е коректен в своите цитирания.

Оценка на съответствието на автореферата с основните положения и приносите на дисертационния труд: Авторефератът отговаря на дисертацията.

Научни публикации по темата на дисертационния труд

1. Матева, Е. *Камерно-вокален цикъл „Песни и танци на смъртта” от Модест Мусоргски – история на създаване*. В: Годишник на Тракийски университет, Педагогически факултет, Стара Загора: 2022, № 19, с. 266-275, ISSN 1312-286X.

2. Матева, Е. *„Danse macabre” – композиционни и звукоизобразителни ракурси*. В: сборник „Пролетни научни четения“, на АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив, 2023, с. 30-36, ISSN 1314-7005, ISSN 2738/7720

Елвира Матева е активна в своята дейност като преподавател и акомпанятор. Само в последните 5-6 години тя има редица спечелени награди. Голяма част от нейните активности са свързани с **национални и международни проекти**, в които участва, и които могат да бъдат част от нейната докторантура, а именно: „Прилагане и изследване на концепцията за microlearning (микрообучение) в работата по английски език със студенти от вокалните класове” (2024); Erasmus + ‘Facing Challenges and Finding Solutions in 21st Century Music Education for Young Learners’ (2024); „СЦЕНА НА МЕЧТИТЕ”, финансиран по програма „Социално ангажирани изкуства” на НФК; бенефициент Дивизи ЕООД (2023); Концерт – Европейска нощ на учените 2023, финансиран от Европейския съюз по програма „Хоризонт Европа, дейности „Мария Склодовска Кюри” (2023); „СИМФОДЕЦА“, финансиран по „Програма за възстановяване и развитие на организации в областта на любителското изкуство“;

НФК; бенефициент Дивизи ЕООД (2022-2023); „Среща на световете” – зала АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев” по Проект КТРИО – Европейска нощ на учените (2022); „Деца в оркестъра към Национален фонд „Култура”, бенефициент Дивизи ЕООД (2020-2021); „Музика в библиотеката” – цикъл от детски образователни концерти в сътрудничество на КМВ „Дивизи” и НБ „Иван Вазов” (2020); „Нощ / Пловдив” – съвместен проект към фондация „Отворени изкуства”, КМВ „Дивизи” и ХГ „Св.св. Кирил и Методий” (2019).

Приноси на дисертационния труд

1. Дисертацията е първо аналитико-научно изследване на камерно-вокалния цикъл „Песни и танци на смъртта” от Модест Мусоргски в българското музикознание. Извършен е музикално-стилистичен (композиционна организация, изразни средства) и интерпретационен анализ на творбата.
2. Осъществен е превод на текста на песните, подпомагащ по-задълбоченото и осъзнато разбиране, тълкуване и интерпретиране на музикално-интонационната реализация на „театралните миниатюри”.
3. Реализиран е кратък исторически преглед на влиянието на средновековните *макабрени* сюжети („Danse macabre” и „Триумф на смъртта”) в европейската култура – литература, изобразително изкуство и музика.
4. Осъществено е кратко изложение на биографични данни и специфики на литературния стил на поета Арсений Аркадиевич Голенишчев-Кутузов на български език.

Критични бележки

Бих си позволила да препоръчам на Елвира Матева следното:

Първо основно правило при писане на дисертационен или научен труд е да няма съкращения на имената (нито на латиница, нито на кирилица). Първите имена не се съкращават, защото това би затруднило последващи научни търсения!

Второ: текстът има нужда от сериозно форматиране, както и от коректор, преди да бъде изпратен в НАЦИД или публикуван някъде, за да изпъкне идеята на докторанта и качеството на научното изследване.

В заключение на тази РЕЦЕНЗИЯ ще завърша със следната оценка: Дейността на докторанта отговаря на *наукOMETричните показатели* за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, според ЗРАСРБ. Дисертационният труд на **Елвира Тодорова Матева**, докторант във АМТИИ Пловдив, на тема: **КАМЕРНО-ВОКАЛЕН ЦИКЪЛ „ПЕСНИ И ТАНЦИ НА СМЪРТТА” ОТ МОДЕСТ МУСОРГСКИ – ГЕНЕЗИС И РАЗВИТИЕ НА СРЕДНОВЕКОВНИТЕ МАКАБРЕНИ СЮЖЕТИ В КОНТЕКСТА НА СОНОРНО-ИНТОНАЦИОННАТА РЕЛАЦИЯ**, заедно с носените от него приноси с научни и приложни качества, както и публикациите по темата, смятам достатъчни, за да дам своята **положителна оценка** и да предложа на уважаемото научното жури да **присъди образователната и научна степен „доктор”** по професионално направление 8.3. Музикално и танцово изкуство на **Елвира Матева**, според изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България.

22.07.2024, София

Проф. д-р Милена Шушулова-Павлова